

BÉLA BARTÓK **ȘI MUZICA ROMÂNEASCĂ**

Ediție îngrijită și prefațată de
Francisc László

GRAFOART

CUPRINS

Prefață	5
Constantin Brăiloiu	
Béla Bartók folclorist	9
Tiberiu Alexandru	
Béla Bartók și muzica românească	13
Eugenia Cernea	
Béla Bartók despre doina maramureșeană.	23
Márta Papp	
Rapsodiile pentru vioară de Bartók și înrâurirea violonisticii populare asupra creației compozitorului	31
János Breuer	
Ritmica de colindă în muzica lui Bartók	43
Tiberiu Olah	
Nota „simbol“ și unele principii de coordonare în Sonatina pentru pian de Bartók	55
Aurel Stroe	
Glose la bagatelele op. 6 de B. Bartók	63
Adrian Rațiu	
Sinteze bartókiane	73
Anatol Vieru	
Marii izolați	83
Gheorghe Firca	
Cromatismul bartókian. Organicitate modală și sistem	87
Titus Moisescu	
Béla Bartók și Academia Română	97
Francisc László	
Scrisorile lui Constantin Brăiloiu către Béla Bartók	185
Anexa	
Francisc László	
Béla Bartók în România. Cronologie	231

PREFAȚA

Prezenta culegere de scrieri dedicate vieții și operei lui Béla Bartók – îndeosebi legăturilor sale cu România, cu poporul, muzica și muzicienii acestui pământ – se înscrie în bibliografia bartokiană ca o continuare a unor valoroase tradiții autohtone, care ne fac cinste și pe care, la rândul nostru, ne simțim obligați să le cinștim, pășind mai departe pe urmele înaintașilor noștri venerați.

Pionierul acestor tradiții a fost – putea să fi fost altul ? – maestrul D. G. Kiriac, vrednicul prieten al compozitorului maghiar, care a supravegheat personal toate etapele editării acelor *Cântece populare românești din comitatul Bihor culese și notate de Béla Bartók, profesor la Academia de muzică din Budapesta*, publicate la București, în 1913, ultimul an „de pace” al Europei. Modest cum era, marcel deschizător de drumuri al muzicii și vieții muzicale moderne românești nu putca să tipărească pe coperta volumului cuvenita menționare: „ediție îngrijită de D. G. Kiriac”. Dar toți autorii competenți care s-au ocupat îndeaproape de geneza volumului bihorcan subliniază univoc meritele maestrului român în legătură cu acest eveniment editorial, de o însemnătate unică atât pentru etnomuzicologia românească, cât și pentru cariera științifică a compozitorului maghiar.

Primul război mondial a pus capăt pentru totdeauna activității lui Bartók de culegător al folclorului românesc; s-au zădărnicit pe rând și planurile care vizau editarea în România a tezaurului de folclor românesc cules de el între iulie 1909 și august 1918. După mai multe amânări, Academia Română, neavând mijloacele materiale necesare, a fost nevoită să renunțe până și la publicarea aceluși volum de folclor din Maramureș, care urma să cuprindă un vast material cules de Bartók, Tiberiu Brediceanu și Ion Bârlea, deși acesta era, în 1914, gata de tipar. Bartók și-a publicat materialul în 1923, la München, suportând o bună parte din cheltuielile tipăririi, menționând în prefața volumului *Volksmusik der Rumänen von Maramureș* aportul lui Bârlea la adunarea materialului său.

Începând cu anul 1922, Bartók a întreprins în țara noastră zece turnee de concert. Bibliografia acestor turnee (întocmită în 1969 de muzicologul clujean Andrei Benkő) însumează peste 400 de titluri, printre care o mulțime de cronici memorabile, semnate de cei mai prestigioși reprezentanți ai publicisticii muzicale din România interbelică, precum Alfred Alessandrescu, Romeo Alexandrescu, Mihail Andricu, Victor Bickerich, Constantin Brăiloiu, George Breazul, Ranko Burmaz, Dezső Járosy, Mihail Jora, Árpád László, Ioan Masoff, George Oprescu, Simion Râmnicănu, János Seprődi, Andrei Tudor și alții. Meritul acestora în popularizarea persoanei și artei lui Bartók este inestimabil; după moartea compozitorului, unele dintre aceste scrieri ocazionale au fost reeditate, nu numai în țară, ci și peste hotare, drept documente ale receptivității criticilor respectivi față de arta atât de personală a lui Bartók.

În anul 1926, când Bartók a terminat redactarea celui de al treilea volum de folclor românesc, acela al colindelor, perspectivele editării acestuia în România

erau aproape nule. Cu toate acestea, imediat după definitivarea manuscrisului, el a trimis un exemplar la București. Brăiloiu, prieten și colaborator, principalul său consultant în problemele științifice legate de această lucrare de mari proporții, nu a precupețit nici un efort pentru găsirea unei posibilități de editare în țară, dar în zadar: manuscrisul, transferat pe rând la Academia Română, la Societatea compozitorilor români, la Direcția specială pentru muzică populară a Ministerului Muncii etc., a rămas nepublicat. Bartók a reușit să-l tipărească, după tergiversări care au durat aproape zece ani, pe cont propriu, numai partea I a lucrării, *Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtlieder)*. Partea a doua, aceea a textelor, nu a apărut în timpul vieții compozitorului.

Dar aportul lui Brăiloiu la bibliografia noastră bartokiană nu se rezumă numai la colaborarea în vederea publicării volumului de colinde. Recenzia sa dedicată acestui volum a fost la noi prima consemnare cu adevărat competentă a uneia dintre lucrările prin care Bartók și-a înscris numele în istoria etnomuzicologiei românești – după ce volumul bihorean a fost primit cu neîncredere și chiar suspiciune atât de Oscar Pursch, recenzentul *Șezătorii* din Fălticeni, cât și de clujeanul Seprődi și sibianul Gottlieb Brandsch, iar volumul maramureșean a rămas aproape neobservat de critică. Brăiloiu a tradus și publicat conferința lui Bartók, ținută la București în 1934; apoi, în 1936, când, în condițiile expansiunii fasciste în Europa și, implicit, a activizării naționalismelor și șovinismelor de natura cea mai agresivă, Bartók a avut de suportat, atât în țara sa, cât și la noi, atacuri vehemente, Brăiloiu a tradus și a publicat scrierile sale mai mici despre muzica populară românească pentru „a pune sub ochii judecătorilor gândul lui Bartók, așa cum l-a rostit el, nu cum vor să ni-l înfățișeze unii“. Aceste *Scrieri mărunte despre muzica populară românească*, publicate întâi în paginile revistei *Muzică și poezie*, au apărut în 1937 și sub forma unui volum editat de Societatea compozitorilor români, aceasta fiind prima antologie de texte bartókienne și singura publicată în timpul vieții sale, cu aproape zece ani înainte de prima antologie similară în limba maghiară, redactată de Lili Veszprémi, și cu aproape două decenii înainte de apariția volumului *Scritti sulla musica popolare*, îngrijit de Diego Carpitella.

Perioada 1940–1945, pentru România anii războiului, iar pentru Bartók anii emigrației, marchează un gol în bibliografia noastră bartokiană. După război, cercetarea vieții și operei lui Bartók – decedat la New York la 26 septembrie 1945 – a devenit una dintre problemele permanente ale muzicologiei. Deocamdată ne lipsește o lucrare bibliografică exhaustivă despre mulțimea de studii, comunicări de documente, memorii etc. apărute în presa noastră, mai ales după 1955, ca dovezi ale interesului muzicienilor și muzicologilor noștri pentru creația muzicală, pentru opera științifică și viața compozitorului maghiar, legat prin nenumărate fire de aceste meleaguri și de cultura Românică. Spre mijlocul anilor '50 încep să apară chiar unele volume destinate acestor domenii de

cercetare, lucrări de sinteză și de documentaristică, servind drept prețioase instrumente de lucru, care fac posibile noi și mai aprofundate investigații muzicologice. Viorel Cosma publică la Budapesta 124 de scrisori adresate de Bartók unor destinatari din România (1955). Zeno Vancea retipărește scrierile mărunte traduse de Brăiloiu, adăugându-le alte paisprezece scrieri de Bartók, antologia apărând sub titlul Béla Bartók, *însemnări despre cântecul popular* (1956). Júlia Szegő dedică folcloristului Bartók o monografie deschizătoare de drum, *Bartók Béla a népdalkutató* (1956), apoi publică o biografie (1964), apărută în mai multe ediții, printre care și o versiune în limba română semnată de George Sbârcea (1972). Tiberiu Alexandru, în cartea sa *Béla Bartók despre folclorul românesc* (1958), ne oferă o sinteză critică a folcloristicii românești a lui Bartók (bineînțeles, fără a putea avea în vedere marea colecție postumă, apărută la Haga, abia în 1967). Vancea publică traducerea monografiei *Béla Bartók. Viața și opera* de Bence Szabolcsi (1962) și susține la Budapesta o comunicare deosebit de importantă despre manuscrisul de la București al volumului de colinde (1963). Benkő consacră un volum concertelor date de Bartók în România (*Bartók Béla romániai hangversenyei*, 1970).

Evocând aceste volume, veritabile evenimente editoriale la apariția lor, ne exprimăm regretul că, precum am mai spus, nu dispunem de o bibliografie care să ne permită și o trecere în revistă a acelor scrieri rătăcite, publicate în *Muzica*, *Lucrări de muzicologie*, *Revista de etnografie și folclor* și *Studii și cercetări de istoria artei*, în presa noastră literară, social-culturală și chiar cea cotidiană, din capitală și din orașele noastre de provincie, care conțin o mulțime de contribuții la problema „Bartók și România“, ce depășește, după evaluarea noastră, cuantumul volumelor menționate.

Credem că muzicologia României contemporane, pășind pe urmele lui Kiriac și Brăiloiu, pionierii bibliografiei noastre bartókiene, nu își îndeplinește cu cinste îndatoririle ce-i revin drept urmare a faptului că Bartók a contribuit substanțial la culegerea, cercetarea și editarea muzicii populare românești, că a compus un mare număr de lucrări de inspirație românească, integrând în limbajul său muzical unele elemente proprii folclorului românesc, că a participat la viața muzicală a României atât ca artist concertist și membru de onoare al Societății compozitorilor români, cât și ca colaborator și prieten al unor muzicieni din România, iar creația sa este prezentă în conștiința muzicienilor și a publicului din țara noastră ca opera unui compozitor de însemnătate universală care s-a apropiat de muzica acestei țări mai mult ca oricine dintre creatorii de peste hotarele ei, îmbogățindu-se și îmbogățindu-ne deopotrivă. Se cercetează cu succes evenimentele biografice prin care Bartók este legat de noi (începând cu identificarea, în 1970, a casei în care s-a născut compozitorul), se publică documentele bartókiene pe care le posedăm (scrisori de și către Bartók, manuscrise), apar importante studii menite să reevalueze folcloristica

românească a lui Bartók în lumina noilor cercetări și, în sfârșit, muzicologia noastră contribuie și la cunoașterea creației muzicale a compozitorului cu lucrări științifice ce reprezintă un punct de vedere original, românesc și în acest domeniu.

Volumul nostru cuprinde 12 scrieri care ilustrează aceste multiple preocupări ale cercetării noastre bartókienne.

Continuând ceea ce a început acum douăzeci de ani Viorel Cosma, Titus Moiescu publică un vast material de corespondență inedită dintre Academia Română și Bartók, iar semnatarul acestor rânduri introductive prezintă partea a doua a corespondenței Bartók-Brăiloiu, scrisorile lui Brăiloiu adresate muzicianului maghiar (după ce scrisorile lui Bartók către Brăiloiu au fost publicate de Benkő în volumul de studii al editurii Kriterion, *Bartók-dolgozatok*, 1974). Tiberiu Alexandru face un nou bilanț al activității lui Bartók de culegător și cercetător al folclorului românesc, înglobând de data aceasta în aria observațiilor sale și volumele postume publicate la Haga. Eugenia Cernea examinează interpretarea bartókiană a „horei lungi” din Maramureș în lumina noilor rezultate ale folcloristicii românești privind cercetarea acestui gen. Între lucrările de folcloristică și cele de exegeză se situează două scrieri primite de peste hotare, care tratează unele aspecte ale influenței folclorului românesc asupra muzicii lui Bartók. Punctul de vedere românesc în analiza creației bartókienne este reprezentat prin câteva nume de prestigiu ale muzicologiei și creației românești. Tiberiu Olah analizează una dintre lucrările de inspirație românească ale lui Bartók – *Sonatina pentru pian*. Gheorghe Firca investighează sursele modale ale cromatismului compozitorului maghiar. Profesorul-compozitor Aurel Stroc descoperă, prin „dialogul” său, unicitatea frapantă, în contextul muzicii lui Bartók, a unui ciclu de pian prea puțin cercetat. Adrian Rațiu, polemizând subtil cu unele opinii încetățenite în literatura de specialitate, reevaluează un moment de cotitură din biografia creației bartókienne. În sfârșit, Anatol Vieru, prin eseuul său, prezintă paralela Enescu-Bartók într-o viziune originală esențial nouă față de lucrarea postumă a lui Mihai Rădulescu, publicată de mai multe ori, și în străinătate. În fruntea acestor scrieri am așezat necrologul lui Brăiloiu despre Bartók, nepublicat până acum în limba română, omagiindu-l în felul acesta și pe congenialul colaborator al lui Bartók, cel mai de seamă continuator al operei sale științifice. În anexa volumului se găsește un tabel cronologic cuprinzând acele date din biografia lui Bartók prin care viața și opera sa se leagă cel mai direct de România.

Nu putem să încheiem aceste cuvinte introductive fără a mulțumi autorilor pentru faptul că au onorat solicitarea noastră cu manuscrise de valoare, reprezentative pentru muzicologia românească.

București, 1 decembrie 1975

Francisc László

BÉLA BARTÓK FOLCLORIST*

!ată că s-au scurs doi ani de cînd, la New York, moartea a pus capăt exilului voit al lui Béla Bartók, muzician maghiar. Cu toate acestea, cei care i-au fost prieteni fac un efort dureros și astăzi încă, încercînd să se convingă că a putut să moară acolo, zdrobit de excesul de oboseală, doborît de un rău ascuns, mistuit de tristețe.

Fără îndoială că, văzîndu-l trecînd, mic de statură, prea curînd albit, cu privirea rătăcitoare, cu înfățișarea puțin demodată, nimeni nu ar fi bănuît răul care îl rodea. Chiar vocea sa, deși cu grija de exactitate, rămînea, de obicei, egală și fără strălucire. Dar dacă discuția atîngea unul din subiectele care îl interesau, deodată zîmbetul său îi descoperea dinții mari, albi ca de licean, și în ochii săi se aprindea o privire de culoarea cerului și a copilăriei : în acest suris se dăruia în întregime, cu flacăra și cu candoarea sa.

Creator ilustru pe bună dreptate, instrumentist fără pereche, printre primii muzicologi ai timpului, locul său era strălucit în oricare domeniu.

De fapt, opera sa, de o măiestrie perfectă, derutează la prima vedere prin instabilitatea intenției și o oarecare disparitate. Stau alături aici sonate cu desăvîrșire abstracte și lieduri sibiline, peisaje *a la française* și solide structuri instrumentale. Pentru că epoca sa a văzut succedîndu-se un mare număr de doctrine, contradictorii și pătimașe mișcări

---

* Cuvîntare la a treia sesiune plenară a Comisiei Internaționale de Arte și Tradiții Populare, Paris, octombrie, 1947.

Eugenia Cernea

BÉLA BARTÓK DESPRE DOINA MARAMUREȘEANĂ

În primul pătrar al veacului, folcloristica noastră a trăit un eveniment deosebit prin descoperirea *horei lungi* maramureșene de către Béla Bartók¹. Cercetările folcloristului maghiar în Maramureș ne dezvăluiau cu acest prilej nu numai măiestria „inimitabilă“ a unuia dintre genurile specifice meleagurilor noastre, ci și una dintre cele mai vechi mărturii ale vieții muzicale românești îndătinată în Carpații din nordul Transilvaniei. Cu pasiunea, clarviziunea și obiectivitatea omului devotat științei, marele muzician a dezvăluit pentru prima dată particularitățile doinei din Maramureș. Multe dintre observațiile sale analitice stau și astăzi la temelia definirii doinei maramureșene și — prin extindere — a doinei românești în genere. O deosebită importanță o prezintă remarcarea unor fenomene interesante ale vieții folclorice în Maramureș, fenomene regăsite mai apoi de folcloriști români în mai multe zone ale țării.

Folosind experiența acumulată în ultimele decenii de folcloristica muzicală românească — continuatoare a școlii etnomuzicologice fondate de Constantin Brăiloiu — cercetările noastre în Maramureș au adâncit problematica abordată de Béla Bartók, au verificat stadiul actual de evoluție a folclorului cules și studiat de marele înaintaș, au pus sub lupa analitică a zilei de astăzi unghiurile mai puțin luminate în anii

---

¹ Bartók, Béla. *Volksmusik der Rumänen von Maramureș*. München, Drei Masken Verlag, 1923.

RAPSODIILE PENTRU VIOARĂ DE BARTÓK ȘI ÎNRÎURIREA VIOLONISTICII POPULARE ROMÂNEȘTI ASUPRA CREAȚIEI COMPOZITORULUI

Compuse în anul 1928, cele două *Rapsodii pentru vioară* comportă deosebiri considerabile în ceea ce privește valorificarea materiei prime¹ de sorginte populară față de celelalte mari prelucrări de muzică populară ale anilor din jurul lui 1920, față de ciclul *Falun* (La țară), de *Három rondo* (Trei rondouri) și de *Húsz magyar népdal* (Douăzeci de cîntece populare maghiare). În aceste din urmă lucrări, Bartók a practicat o modalitate mai frecventă, generală și astăzi, de prelucrare a muzicii populare: a valorificat melodia de bază, obținută prin filtrarea varianțelor, epurată de nuanțele interpretării individuale, înveșmintind-o în haina nouă a muzicii culte. Spre deosebire de acestea, în *Rapsodii* jocurile românești și rutene cîntate la vioară le-a folosit, în bună măsură, împreună cu stilul lor de interpretare original și individual, păstrînd particularitățile manierei de execuție instrumentală a vioriștilor țărani. Cele două *Rapsodii pentru vioară* au o semnificație-cheie din acest punct de vedere; ele pun în lumină rădăcinile folclorice ale stilului violonistic atît de particular, aproape singular în muzica veacului al XX-lea, al lui Béla Bartók.

---

¹ Cele două rapsodii sînt în mare parte clădite pe jocuri populare cîntate la vioară. Transcrierile în manuscris ale culegerii lui Bartók și cartogramele melodiilor se află în Arhiva Bartók a Academiei Ungare de Științe. În jurul anului 1930 compozitorul a corectat transcrierile (vezi corecturile și variațiile notate pe cartograme) și a pregătit pentru tipar vastul material românesc. Rodul acestei munci l-au constituit cele trei volume publicate în 1967 sub titlul *Rumanian Folk Music* (Nijhoff, Ed. Benjamin Suchoff). Melodiile românești ale rapsodiilor pentru

RITMICA DE COLINDĂ ÎN MUZICA LUI BARTÓK

Aspectele ritmice ale muzicii lui Bartók au trezit mai puțin interes pentru cercetare decât studiul armonicii, al melodicii, al formei și al mesajului operelor. Aceasta este o tradiție în cercetarea operei lui Bartók, căci, de la apariția analizei teoretice a lui Edwin von der Nüll¹ și pînă la János Jagamas, János Kárpáti și inclusiv Ernő Lendvai, pe primul plan au figurat analiza tonalității, a sistemului sonor, a melosului și a formei. Prima analiză cuprinzătoare a fenomenelor ritmice în opera lui Bartók a fost făcută de Lajos Bárdos în studiul său *Népi ritmusok Bartók műzenéjében* (Ritmuri populare în muzica cultă a lui Bartók)². El însă și-a restrîns tema la examinarea formulelor ritmice provenite din metrica cvaternară a versului muzicii populare maghiare, și în cadrul acestor limite a parcurs fenomenele ritmice cu pretenția totalității. În concluzia studiului său, Bárdos afirmă despre analiza lui că aceasta: „...nici pe departe nu dorește să creeze iluzia că ritmica muzicii lui Bartók s-ar sprijini numai pe muzica populară maghiară. S-ar putea culege un material imens — și mai devreme sau mai tîrziu trebuie făcut acest lucru — din exemple care se referă la alte sisteme ritmice.“ Scopul studiului de față este acela de a atrage atenția asupra unui asemenea „alt“ sistem ritmic.

¹ Nüll, Edwin von der. *Béla Bartók, ein Beitrag zur Morphologie der neuen Musik*. Mitteldeutsche Verlags-Aktien-Gesellschaft, Halle (Saale), 1930.

² Bárdos, Lajos. *Harminc írás* (Treizeci de scrieri). Zeneműkiadó Budapest, 1969 p. 9—40.

NOTA „SIMBOL“ ȘI UNELE PRINCIPII DE COORDONARE ÎN SONATINA PENTRU PIAN DE BÉLA BARTÓK

S-a scris și s-a vorbit mult și interesant despre armoniile latente ale unui cîntec popular. Trebuie însă subliniat că această „armonie latentă“ nu se realizează de la sine, ci printr-un act componistic complex, printr-o logică armonică impusă și simțită de autor.

De aici diferențele dintre armonizările unui coral — toate valabile — datorate lui Bach sau altor autori clasici, sau ale unui cîntec popular armonizat în diferite variante de către Bartók.

Dar ca să nu intrăm într-un domeniu mult discutat (mă gîndesc la diferitele probleme legate de corelația citat — muzică cultă), mă voi opri asupra unui alt aspect al gîndirii armonice, ce se realizează printr-o idee pe care aș numi-o notă „simbol“. Chiar în partea a II-a din *Simfonia „Neterminată“* de Schubert, nota *do* (și enarmonicul ei *si diez*) are un rol generator, acest sunet fiind cel care apare ca o primă notă „străină“ în *mi major*. Ideea notei „simbol“ este continuată de Brahms, și cred că de aici se ajunge și la „Leitarmonia“ teoretizată de Schönberg.

Ca să revenim la problematica noastră, aș dori să demonstrez aplicarea acestui principiu pornind dintr-un exemplu aparent foarte simplu : *Sonatina pentru pian* de Bartók.

Să vedem care este principiul de „coeziune armonică“ al acestor prelucrări. Se știe că în această lucrare, după cum le indică Bartók, sînt folosite 5 melodii populare românești din Transilvania. O „Ardeleană“ din Hunedoara (melodia nr. 1), un Dans din Bihor (melodia nr. 2), „Jocul ursului“ din Maramureș (melodia nr. 3), „Jocul turcii : Mărunțel“ din jud. Turda, Râpa-de-Jos (melodia nr. 4) și „Babaleuca“ din Seleuș Torontal (melodia nr. 5).

Aurel Stroe

GLOSE LA BAGATELELE OP. 6 DE B. BARTÓK

Dialog

Profesorul — Am adus cele 14 *Bagatele Op. 6* terminate de Bartók în 1908. Vreau să ne uităm puțin la ele. Unele prezintă un caz simptomatic de artă „informală“ *avant la lettre*.

Studentul — La ce vă referiți când spuneți „artă informală“ ?

P. — Știi că de la o vreme încoace compozitorii, sau mai de grabă muzicologii, care se ocupă să facă programe de simulare a actului de creație muzicală pentru computere au reușit, cu succes mai mare sau mai mic, să realizeze pe această cale piese în stilul unui compozitor anumit. Simularea pornește de la faptul că un compozitor are un anumit limbaj, ale cărui reguli pot fi cunoscute într-o măsură suficientă, și un stil bazat pe preferințe personale, care într-un număr de lucrări pot fi identificate fie pe cale statistică, fie pe alte căi mai subtile.

În general, deși operația este de cele mai multe ori complicată, rezultatele sînt deosebit de elocvente, atît în ceea ce privește înțelegerea actului creator, mai adecvată, cît și în pătrunderea în miezul operei compozitorului cercetat. De cele mai multe ori se întîmplă că pe harta creației unui compozitor rămîn suprafețe albe, deoarece la analiză nu pot fi decelate suficiente regularități ale procesului.

S. — Dar nu se pot inventa în aceste cazuri mijloace de investigație mai fine, care să restrîngă suprafața petelor albe de pe hartă, cam în felul în care, în deceniul al șaselea, s-a introdus cercetarea muzicologică avînd la bază statistica? Se știe că de atunci însăși problema a ceea ce este stilul unui compozitor a început să se pună altfel, de fapt să capete consistență.

SINTEZE BARTÓKIENE

Poziția distinctă pe care Bartók o ocupă în galeria marilor personalități ale artei secolului XX se explică, în bună măsură, prin felul în care opera sa îmbină inovația autentică și spiritul de sinteză. De-a lungul întregii activități, timp de patru decenii, Bartók nu a încetat de a se situa în plină actualitate, aceasta datorită felului în care, sub toate aspectele, creația sa răspundea problemelor acute ale contemporaneității. Și dacă împrejurările social-politice neprielnice, ale unei epoci zguduite de două conflagrații mondiale, au împiedicat ca arta bartókiană să-și dobândească întreaga rezonanță, cele trei decenii care s-au scurs de la moartea compozitorului au adus strălucita și definitivă ei confirmare pe planul marilor valori ale culturii universale.

Muzica lui Bartók a rămas actuală în ciuda diferitelor tendințe și orientări care s-au succedat cu repeziciune, schimbând în mai multe rînduri peisajul muzical postbelic. Ea a reușit să-și cîștige o foarte largă audiență, fără ca aceasta să atragă o diminuare a prestigiului în fața celor mai exigenți profesioniști ; și — faptul cel mai demn de relevat —, supraviețuind propriei sale mode, opera bartókiană și-a asigurat dreptul la clasicitate. Se știe că după dispariția unui creator se produce, în general, o reacție imediată față de opera sa, o primă încercare a posterității de a evalua în mod obiectiv valorile rămase. În cazul artiștilor care obținuseră din viață consacrarea supremă, judecata posterității acționează cu o severitate, uneori excesivă, menită să restabilească ordinea valorică. Se creează, astfel, o distanțare față de opera care, pînă de curînd, părea a se situa în afara oricăror incertitudini. Așa s-a întîmplat, în epoca noastră, cu Honegger sau Hindemith, compozitori care,

MARII IZOLAȚI

Deși strict contemporani, Enescu și Bartók au avut destine foarte diferite. Azi vedem ce e comun între ei, ce îi unește, sau măcar cum se completează acești doi mari artiști (și aceasta din urmă îndeosebi din România, unde Ștefan Niculescu a arătat că Bartók a dezvoltat în creația sa aspectul de giusto silabic din creația populară, pe cînd Enescu a intuit pe acela de parlando rubato).

Rîndurile de față vor să accentueze unele deosebiri între cei doi artiști. În enciclopedia muzicală „Fasquelle“ apărută în 1958, Boulez, care a fost un fel de executor al istoriei pentru jumătatea deceniului aceluia, profilează marile figuri ale muzicii secolului nostru în Schoenberg, Berg, Webern, Stravinski și Bartók. Anii ce au trecut de la editarea sus-numitei enciclopedii au operat corecții, nu dărîmînd figurile schițate de Boulez, ci mai ales scoțînd la iveală altele nu mai puțin fascinante în felul lor.

Ar fi interesant de știut cum gîndește Boulez azi.

În ultimii 25 de ani, istoria nu a scufundat catedrale, ci dimpotrivă, a adus la suprafață altele. Ceea ce fusese comun figurilor evocate părea dominat de reacția la romantism : Stravinski, Webern și Bartók — de la primele lucrări, iar Schoenberg și Berg prin trecerea de la romantism la expresionism, adică într-un fel prin intensificarea la extrem și deformarea aspectelor romantice.

Acum reacția la romantism s-a epuizat, încetînd ca atare : generațiile noi, mentalitatea noastră nouă sînt imune la romantism ; de aceea, iubindu-l nu mai simțim nevoia reacției la el, sîntem departe, bunăoară, de vehemența cu care tînărul Bartók a reacționat la influența romantismului tîrziu.

CROMATISMUL BARTÓKIAN. ORGANICITATE MODALĂ ȘI SISTEM

Spectrul cromatic al muzicii bartókiene, ca și sistemul în virtutea căruia acest cromatism particular (chiar dacă nu singular între fenomene similare ca sorginte și chiar concurente și convergente ca soluții) se configurează și se organizează, a preocupat un număr îndeajuns de mare de cercetători.

Interesul acesta este firesc, căci cromatismul bartókian se impune, cum remarca Hans Mersmann, alături de celelalte elemente structurale ale muzicii compozitorului, ca avînd o situație „cu totul individuală”¹.

Originile acestui cromatism au fost „recunoscute de timpuriu ca fiind în amestecul de sisteme al lui Bartók”². Aceste numite sisteme sînt în fapt ipostazele major-minore ale tonalității în general și, mai ales, structurile modurilor, considerate ca generatoare, prin ele însele, ale unui complex intonațional în care se reliefează caracteristicile modale (inclusiv cele major-minore, avînd însă o astfel de proveniență, și nu una tonal-funcțională). Edwin von der Nüll sesiza această realitate „neînruđită în spirit cu stilul alterat”³, opusă cromatismului schoenber-

¹ Mersmann, Hans. *Béla Bartók*. În: *Musik der Zeit, eine Schriftenreihe zur zeitgenössischen Musik* (herausgegeben von Heinrich Lindlar Heft III), p. 66.

² Kapst, Erich. *Zum Tonalitätsbegriff bei Bartók*. În: *International Musicological Conference in Commemoration of Béla Bartók, 1971, Budapest, 1972*, p. 35.

³ Nüll, Edwin von der. *Béla Bartók*. Halle (Saale) 1930 (cap. VII, *Die erweiterte Tonalität*), p. 73.

Titus Moisescu

BÉLA BARTÓK ȘI ACADEMIA ROMÂNĂ

Documente inedite

Legăturile lui Béla Bartók cu Academia Română datează din anul 1910, și ele au durat mai bine de două decenii — fiind stimulate de intențiile ambelor părți de a publica cele trei mari culegeri de folclor românesc realizate de muzicianul maghiar din materialul cules în anii 1909—1917, în Transilvania, Maramureș și Banat : *Cântece populare românești din Comitatul Bihor*, *Volksmusik der Rumänen von Maramureș* și *Melodien der Rumänischen Colinde (Weihnachtslieder)*. După cum ne este cunoscut, doar prima colecție (*Bihorul*) a fost tipărită la București, în cadrul Academiei Române, în anul 1913, celelalte două urmînd să apară, după o oarecare întîrziere — la München, în anul 1923 (*Maramureșul*), și la Viena, în anul 1935 (*Colindele*).

Un rol important în stabilirea acestor relații de colaborare cu Academia Română l-a avut D. G. Kiriac (1866—1928), care s-a bucurat de la început de încrederea ambelor părți. Bartók îl „cunoscuse“ pe maestrul de la Carmen încă din vara anului 1909, cînd — în casa lui Ioan Bușiția din Beiuș — i-a cercetat compozițiile corale, reținînd cu toată fidelitatea *Stăncuța* — după cum mărturisește gazda într-o scrisoare către Octavian Beu (22 noiembrie 1930). În urma acestui prim contact cu creația lui D. G. Kiriac și determinat probabil și de dorința de a-și lărgi sfera cunoștințelor în rîndul muzicienilor români, Bartók se hotărăște să intre în legătură cu Bucureștii, scriindu-i lui Kiriac la 29 aprilie 1910 : „...Come je connais vos choeurs mixtes et comme je crois que vous êtes le seul en Roumanie qui s'occupe de la musique populaire en vrai artiste, je vous envoie ci-joint un choix de ma collec-

Tiberiu Brediceanu —
fotografie din tinerețe.

Ion Birlea

Constantin Brăiloiu —
în anii în care l-a cunoscut pe Bartók.

1. ACADEMIA ROMÂNĂ CĂTRE D. G. KIRIAC

11 februarie 1911

Domnule Profesor,

Prin scrisoarea noastră Nr. III/7129 de la 1 iunie 1910 vi s-a adus la cunoștință că Academia a aprobat propunerea ce i-ați făcut din partea Dlui B. Bartók, de la Conservatorul de muzică din Budapesta, de a publica cîntecele și ariile populare românești culese din Bihor, sub rezervă de a se ști mai înainte suma ce este de restituit ca fiind jumătate din cheltuielile de călătorie făcute de Dl Bartók pentru culegerea adunată pînă atunci, și ați fost rugat să comunicați Dlui Bartók acea decizie.

Tot atunci vi s-a făcut cunoscut că Academia a prevăzut în bugetul său o sumă de 1000 lei, care să fie ținută la dispozițiunea Dv. spre a organiza culegerea ariilor și cîntecelor populare românești din toate părțile.

Neavînd pînă acum Academia nici o cunoștință despre starea în care se găsesc aceste două lucrări, cu onoare vă rog să binevoiți a ne da lămuririle Dv. cu privire la ele.

Primiți, Dle profesor, încredințarea distinselor mele considerațiuni¹.

Secretarul general,

D. Sturdza

¹ Ms-autograf al acestei scrisori (în ciornă, cerneală neagră, 2 pagini 17 × 20 cm.) se află în Arhiva Academiei Române, dosarul P. 4/1911.

2. ACADEMIA ROMÂNĂ CĂTRE D. G. KIRIAC

15 mai 1911
Nr. 867

Domnule Profesor,

În ședința de la 13 maiu curent, Academia Română, aprobînd propunerile Secțiunii literare, a decis :

a) Să se publice ariile românești culese de Dl B. Bartók în modul și condițiunile arătate în scrisoarea Dv. din 28 februarie trecut și în aceea a Dlui Bartók de la 20 februarie ;

b) Să se mențină în bugetul Academiei pe 1911—1912 suma de 1000 de lei la dispoziția Dv. pentru culegerea de arii populare din țară.

M. Béla Bartók
Budapest III
Kavics U 10.
Hungary

3rd December 1928

Dear M. Bartók,

You will be glad to hear that Mr. Calvocoressi, promises to deliver the MS of the translation of your Hungarian Songs — with in the week. It is a great thing that he has now completed his part of the work and he solemnly avers, that he has never in his life tackled an equal task before, and I am quite disposed to believe it, since, on the two occasions that he has translated an entire opera for me, he has been as rapid as he is accurate. I can assure you, however, that in the songs at the end of the book, there occur words and sentences which no one known to us here has been able to understand. The Hungarian Embassy in London and the Hungarian Embassy in Paris both failed to give us any assistance. At last, however, we have got into touch with a Miss De Marik, who has completed her valuable assistance and enabled Mr. Calvocoressi to proceed. You may therefore expect proofs to come through to you before very long.

As for the Roumanian Songs, our intentions have never been otherwise than to publish the book, but again the difficulties of idiom and of good translation have been almost insuperable. We found a most excellent translator who had only completed two-thirds of the book when the poor man was taken ill and died. My search for a successor was as difficult as before, but eventually during the summer, the Roumanian Ministry in London was able to find me the right person, again a lady, and I duly await news from them.

You may rest assured that I will do all in my power and I will write to the Roumanian Ministry again to-day.

I hope that your wife is now recovered from her unfortunate illness and is completely restored to health.

I shall greatly look forward to your visit to England in the Spring.

Mr. Frank Whitaker's book is, you will be glad to hear, nearly finished¹.

With kind regards, Yours sincerely,

Hubert Foss

¹ Ms-autograf al acestei scrisori (2 pagini dactilografiate, 18 × 27 cm.) se află în Arhiva Academiei Române, dosarul P.4/1928. Scrisoarea este bătută la mașină, pe hîrtie cu antet.

A N E X Ă

MANUSCRISE ALE UNOR CÎNTECE POPULARE ROMÂNEȘTI DIN BIHOR ÎN ARHIVA ACADEMIEI ROMÂNE

Odată cu scrisoarea din 29 aprilie 1910, Béla Bartók i-a trimis lui D. G. Kiriac, în manuscris, și „38 de cîntece din Bihor“, astfel încît muzicianul român să poată lua contact nemijlocit cu munca sa de folclorist : „...Je vous envoie cijoint un choix de ma collection bihorienne¹.“ Tot cu acest prilej, Bartók i-a dat lui Kiriac și „cîteva deslușiri privind diferitele semne“ pe care le-a folosit în această colecție ; din păcate, scrisoarea se întrerupe la cea de a treia „deslușire“, continuarea fiind definitiv pierdută.

La 12 mai 1910, D. G. Kiriac se adresează în scris președintelui Academiei Române, semnalînd intenția și propunerile lui Bartók de a ceda culegerea sa de *Cîntece populare românești din Bihor* „unei biblioteci publice din București“. După ce face o prezentare a culegerii (procedeau de înregistrare, considerații privind ritmica, notarea melodiilor, a textului etc.), D. G. Kiriac alătură scrisorii sale și cele „37 de cîntece“ (în realitate 38), sugerînd acceptarea propunerilor lui Bartók. Scrisoarea lui D. G. Kiriac și cele 38 de cîntece trimise de Bartók au fost prezentate în ședința Academiei Române din 15 mai 1910, la Secțiunea literară, sub președinția lui I. C. Negruzzi².

Manuscrisele acestor „38 de cîntece din Bihor“ nu s-au pierdut ; ele se păstrează în Arhiva Academiei Române : 38 de file, 38 de cîntece, fiecare pe cîte o pagină, melodie și text. Muzica este scrisă de Bartók, cu cerneală neagră, pe foi mari, albe (22×33 cm.), portativele fiind trase cu linia. Sub melodie este notată prima strofă, iar în continuare apare întreg textul cîntecului, scris de o altă persoană³, tot cu cerneală neagră. La unele cîntece, Bartók a introdus și unele variante melodice și ritmice,

¹ A se vedea : Kiriac, D. G. *Pagini de corespondență*. București, Ed. Muzicală, 1974, pag. 85—86.

² Textul integral al scrisorii lui D. G. Kiriac a fost publicat în : *Analele Academiei Române*, Secțiunea literară, dezbaterile Academiei în 1909—1910, seria II, tomul XXXII, pag. 294—296 ; apoi în : Kiriac, D. G. *Pagini de corespondență*. București, Ed. Muzicală, 1974, pag. 87—89.

³ Probabil de acel student român care l-a însoțit la începutul culegerii din Bihor și care i-a notat textele.

BIBLIOGRAFIE

1. *Bartók Béla — Levelek, fényképek, kéziratok, kották.*
Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte Demény János. Budapest, Magyar Művészeti Tanács, 1948. (110 scrisori — 212 pag.).
2. *Bartók Béla levelei — Az utolsó két év gyűjtése.*
Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte Demény János. Budapest, Múvelt Nép Könyvkiadó, 1951. (196 scrisori — 236 pagini).
3. *Bartók Béla levelei.* Szerkeszti: Demény János. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1955.
  - Első rész: *Romániai levelek*
Viorel Cosma gyűjtése
  - Második rész: *Csehszlovákiai levelek*
Ladislav Burlas gyűjtése
  - Harmadik rész: *Magyarországi levelek*
Demény János gyűjtése
4. *Bartók Sa vie et son oeuvre.* Publié sous la direction de Bence Szabolcsi. Budapest, Corvina, 1956. (351 pag. — 40 de scrisori = p. 199—294); Deuxième édition rémaniee. Paris, Boosey & Hawkes — Corvina, 1968, (Paris-Budapest) — (332 pag. — 40 de scrisori = p. 195—276).
5. *Bartók. Weg und Werk — Schriften und Briefe.* Zusammengestellt von Bence Szabolcsi. Auswahl der Briefe und Photographien: János Demény. Budapest, Corvina Verlag, 1957. (371 pag. — 41 Briefe = p. 207—312).
Zweite, neubearbeitete Auflage, Budapest, Corvina, 1972. (381 pag. — 40 Briefe = p. 213—306).
6. Birlea, Ion: *Béla Bartók și legăturile sale cu Maramureșul* (14 octombrie 1955).
În: Studii muzicologice, nr. VI, București, Uniunea compozitorilor, 1957.
7. *Béla Bartóks ausgewählte Briefe.* Gesammelt und herausgegeben von János Demény. Ins Deutsche übertragen von Mirza Schüchling. Budapest, Corvina, 1960. (292 pag. — 195 Briefe, von diesen 68 neue Briefe).
8. Vancea, Zeno. *Einige Beiträge über das erste Manuskript der Colinda-Sammlung von Béla Bartók und über seine einschlägigen Briefe an Constantin Brăiloiu.* Comunicare apărută în: *Studia Musicologica*, Tomus V, Fasc. 1—4, pag. 549—556, Budapest, 1963.

Francisc László

SCRISORILE LUI CONSTANTIN BRĂILOIU CĂTRE BÉLA BARTÓK

I.

Prin studiul său minuțios, publicînd în anexă textul original al tuturor scrisorilor lui Béla Bartók către Constantin Brăiloiu, netipărite pînă atunci, respectiv tipărite numai în traducere, Andrei Benkő a îndeplinit o datorie veche a muzicologiei noastre¹. În momentul acestui meritoriu eveniment editorial (începutul lui 1974), la un sfert de secol de cînd János Demény a început publicarea corespondenței compozitorului maghiar născut la Sinnicolaul-Mare, în cele nouă culegeri de documente scoase de acesta în limba maghiară (1948, 1951, 1955, 1971), germană (1960, 1973), franceză (1965), italiană (1969) și engleză (1971), erau accesibile cititorului doar un număr de trei scrisori adresate de Bartók congenialului etnomuzicolog român². Însemnătatea celorlalte misive primite de Brăiloiu de la Bartók, care se găsesc azi, împreună cu un manuscris al volumului de colinde, în fondul special al Bibliotecii centrale de Stat, a fost sesizată de Zeno Vancea într-o comunicare primită cu

¹ Benkő, András. *Bartók Béla levelei Constantin Brăiloiuhoz* (Scrisorile lui Béla Bartók către Constantin Brăiloiu). În *Bartók-dolgozatok* (Studii despre Bartók). București, Editura Kriterion, 1974, p. 191—239, abr.: *Bd/Benkő*.

² Scrisorile din 6.5.1926, 27.6.1926 și 22.2.1931. În: *Bartók Béla levelei. Első rész: Romániai levelek*. Viorel Cosma gyűjtése [...] (Scrisorile lui Béla Bartók. Partea întâi: Scrisori din România. Culegerea lui Viorel Cosma. ...) Szerkesztette Demény János, Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1955, abr.: *BLev III/103*; *Bartók Béla levelei. Új dokumentumok* (Scrisorile lui Béla Bartók. Documente noi). Szerkesztette Demény János, Budapest, Zeneműkiadó, 1971, abr.: *BLev IV/57* și 72.

Descifrînd, comentînd și sistematizînd în cîteva capitole concise mărturiile scrisorilor de față privind evenimentele și problemele care ni s-au părut ca fiind de importanță majoră, nu am epuizat, desigur, conținutul lor. Dimpotrivă, ne permitem a considera studiul de față, partea I a lucrării noastre, doar ca o introducere la partea II, care conține, în ordine cronologică, toate scrisorile lui Brăiloiu adresate lui Bartók, cunoscute pînă azi, în original, cu adnotări amănunțite.

II.

1. (BAB 3477/43)¹

SOCIETATEA
COMPOZITORILOR ROMĂNI
BUCUREȘTI

București, 21 oct. 1924

Cher Monsieur Bartok : Je rentre à l'instant de la gare² et je trouve sur ma table le programme que voici³. Je le gardais à portée de ma main pour vous prier d'y mettre votre signature : c'est le désir ardent d'une de mes cousines et je pensais que vous ne refuseriez pas de l'exaucer. Maintenant, il ne me reste plus qu'à vous prier de m'aider a réparer ma negligence en me le renvoyant signé, et je vous remercie d'avance de votre bonté.

J'espère que vous avez fait bon voyage et que vous gardez de nous bon souvenir. Ma femme et moi nous répétons l'expression du plaisir que nous avons eu à vous héberger et du regret que votre séjour ait été si court et si plein d'occupations qui vous tenaient sans cesse éloigné d'un logis où l'affection devait remplacer l'absence de confort⁴. Je souhaite que vous soyez moins accaparé la prochaine fois et que cette fois soit prochaine.

Je reste votre très dévoué

Const. N. Brailoiu
! 33, Str. Brutari !

¹ Autograf, pe hirtie cu antet tipărit.

² Data plecării lui Bartók din București, după recitalul din 20.10.1924, 21.10.1924 încă nu a fost consemnată în literatură, nici faptul că Brăiloiu l-a condus (poate nu singur) la gară.

³ Programul recitalului din 20.10.1924 a fost reprodus în Lakatos Ștefan și Merișescu Gheorghe. *Legături muzicale româno-maghiare de-a lungul veacurilor*, Cluj, ed. Filarmonica de Stat Cluj, 1957, p. 52. Nu știm dacă și pentru recitalul din ziua precedentă s-a tipărit un program.

⁴ Faptul că deja cu acest prilej Bartók a fost găzduit la București de soții Brăiloiu încă nu a fost consemnat în literatură. Programul acestor două zile a fost, într-adevăr, extrem de încărcat. La 19.10., în ziua primului recital al cărui program a cuprins lucrări de Debussy, Beethoven, Scarlatti, Bartók și Chopin, înainte de masă Bartók a participat, alături de George Enescu, Ion Nonna Otescu, George Georgescu, Alfonso Castaldi, D. G. Kiriatic, Alfred Alessandrescu și George Ena-

SOCIETATEA
COMPOZITORILOR ROMĂNI
SUB ÎNĂLTUL PATRONAJ AL
M.M. L.L. REGELE ȘI REGINA

București, 16.2.27.

Lieber Herr Bartok : Ich bitte Sie, mir zu verzeihen, dass ich Ihnen seit so langer Zeit nicht geschrieben habe. Bis Oktober habe ich es nicht getan, weil ich fortwährend hoffte, Sie in Budapest zu sehen. Ich war, wie Sie wissen, diesen Sommer in Zürich und bin später nach Paris gefahren, kam also viermal nach Budapest, freilich nur auf den Ostbahnhof, denn ich konnte mich leider nicht ein einziges Mal aufhalten. Vielleicht wird das in Mai gelingen : ich hoffe nämlich dann wieder nach Paris zu reisen. Hätten Sie Zeit und Möglichkeit, würde es mich sehr freuen, Sie dort einmal bei mir zu empfangen : ich habe dort seit dem letzten Juli eine Wohnung und Raum genug.

Möchten Sie mir nicht sagen, was mit Ihren „Colinde“ geschehen ist ? Sind Sie erschienen ? In diesem Falle bitte ich Sie, mir zwei Exemplare per Nachnahme schicken zu lassen : ich erwarte das Buch mit grosser Ungeduld. Hier habe ich noch immer nicht entdecken können, wo Ihr Manuskript¹ steckt. Ich glaube, es ist jetzt auf der Akademie, weiss es aber noch nicht bestimmt.

Es war mir bis jetzt unmöglich, mich mit der rumänischen Auflage zu befassen. Ich werde, aber, wenn Sie einverstanden sind, mich von nun an um die Sache besorgen. Soll ich mich sofort an Goga² wenden ? Vielleicht wäre es am besten, Sie schicken mir einen Brief an Ihn, mit dem ich dann am besten die Sache einleiten könnte. Gleichzeitig wäre es, glaube ich, angezeigt, Sie schreiben an Ihren Verleger³ um ihm mitzuteilen dass der Verband der rumänischen Komponisten sich für die Sache interessiert und für eine rumänische Auflage eintreten will, und zwar, ohne eine Hoffnung auf Gewinn, sondern bloss um den folkloristischen Studien über rumänische Volksmusik weiter zu helfen. Die Adresse der Soc. Compoz. Români ist meine eigene (eine neue) : 34, strada Caragea voda, Bukarest. —

Sobald ich Ihre Antwort haben werde, will ich mein Mögliches tun, die rumänische Auflage zustande zu bringen.

Um das Kapitel Folklor nicht zu verlassen, möchte ich Sie noch bitten mir ein kleines Verzeichnis der Sachen zu schicken, die Sie haben, ich meine Bücher, hier gedruckt. Ich habe manches bei der Hand, das ich Ihnen gern schicken möchte, nur müsste ich zuerst wissen, was Ihnen fehlt.

Von Bukarest ist nicht viel zu erzählen : immer ungefähr dasselbe. Die ministerialen Millionen tanzen immer noch, wo Sie nicht sollten und man kommt schwer vorwärts. Die Societatea Compozitorilor fängt erst jetzt wieder ihre Konzerte an. Eine kleine

[?, Primăvara lui 1937]

Lieber Herr Bartók,

Vielen Dank für Ihren lieben, aber späten Brief. Ich dachte schon, meiner hätte sich verirrt.

Ihr Antwort² ist wunderschön (ich kannte sie ja schon) [...] Wie gesagt, bedauere ich aus rein politischen, besser gesagt taktischen Gründen das Zitat aus Enescu³, und umsomehr, als meine Befürchtungen sich seither als begründet bewiesen haben. Gelegentlich eines Konzertes in Cluj ist nämlich Enescu über die Sache von [...] Ghibu interviewt worden und hat *alles dementirt*⁴. Die Journalisten sind schuld. Nun gibt es noch andere Zeugnisse der damaligen Aussprüche, aber darauf einzugehen ist mir leider nicht möglich.

Dass Ihnen meine Übersetzungen⁵ gefallen haben, freut mich überaus: in dem Heft sehen sie allerdings besser aus als in der Revue.

Wie nun die Sache mit dem Budapester Vortrag⁶ steht, weiss ich selber nicht mehr. Erst am 1. Juni werde [ich] über das genaue Datum meiner Abreise genau unterrichtet sein. Am 7ten muss ich in Paris sein, ausgenommen ich verzichte auf die 2 Vorträge die ich dort halten muss, was ich nun allerdings nicht möchte. Ausserdem ist mir der Gegenstand nicht klar. Worüber soll ich sprechen? Sammlungs- und Archiv System? Totenklagen (oder -repertorium)? Doina (hora lungă: darüber spreche ich in Paris)? Pentatonik (etwas abstrakt)? Oder was noch? Das müssen Sie entscheiden. Ausser einem Grammophon wäre auch ein Projektions-apparat nötig.

Bald bekommen Sie eine heue Veröffentlichung von mir: eine Sammlung Dokumente über die Toten-musik aus Avas⁷. Das Manuskript ist schon seit einem Jahr ungefähr druckbereit aber die Ausführung, besonders des Notenteils, hat monatelang gedauert.

Ich weiss nicht recht, wie ich es mit den Walzenkopien⁸ anfangen soll. Wieviel rumänische Walzen sind in Budapest? *Sind die Platten aus Celluloid*? Und wer macht die Übertragungen, ich meine welche Fabrik? Es wäre zu besprechen, ob es sich nicht einmal auszahlen würde, einen Aufnahme-apparat eigens aus Budapest herunterzubringen, um nur Volks[musik] aufnahmen zu machen.

Die ungarischen Platten (für die ich vielmals danke), sind sehr gut und (glücklicherweise für Sie) leichter abzuschreiben als die meisten rumänischen. Hat die grosse Flöte einen „dop“?

Herrn Bartha⁹ schreibe ich ebenfalls einen Brief: ich werde ihn aber bitten, sich auch an Sie zu wenden, wenn ich nicht alles genau wiederhole.

Einstweilen, viele herzliche Grüsse für Sie und die Ihren von Ihrem ergebenen.

Const. N. Brăiloiu

A N E X Ă

Francisc László

BÉLA BARTÓK ÎN ROMÂNIA. CRONOLOGIE

Intocmind această cronologie, am dorit să creăm un instrument de lucru util tuturor cercetătorilor preocupați de viața și opera lui Béla Bartók sub raportul relațiilor acestuia cu România, cu poporul și muzica țării noastre. Lucrarea de față, fiind prima de acest fel în bibliografia bartókiană, este, firește, departe de perfecțiunea caracteristică acelor instrumente de lucru ale științei pe care le socotim modele demne de a fi urmate; de aceea, rugăm cititorii și mai cu seamă colegii de breaslă să contribuie la perfectarea lucrării noastre în vederea unei eventuale reeditări îmbunătățite, comunicându-ne observațiile, completările și corecturile lor.

Referitor la redactarea tabelului nostru, considerăm necesare următoarele precizări preliminare:

1. Abrevierea B. îl desemnează pe Béla Bartók.

2. Cifrele **aldine** de la începutul rîndului indică ziua și luna din anul respectiv. Semnul de întrebare în locul primei cifre înseamnă că nu se cunoaște ziua evenimentului respectiv din luna indicată. Dacă semnul de întrebare suplinește ambele cifre, se cunoaște doar anul în care evenimentul a avut loc.

3. La menționarea titlurilor unor compoziții sau lucrări teoretice de B. ne-am permis o simplificare substanțială: aceea de a nu le indica decît în traducere. Pentru a evita posibilitatea oricărei confuzii, după titlurile compozițiilor indicăm:

a) pentru lucrările de tinerețe, numărul de ordine din catalogul lui Denis Dille — **Thematisches Verzeichnis der Jugendwerke Béla Bartóks 1890—1904**. Budapest-Kassel etc., Akadémiai Kiadó-Bärenreiter Verlag, 1974 (de ex.: **DD 6**);

b) pentru lucrările mature, numărul de ordine din catalogul lui András Szöllösy, retipărit în mai multe rînduri, ultima dată în **Bartók-breviárium**, ediția a 2-a, Budapest, Zeneműkiadó, 1974 (de ex.: **Sz 44**),

c) iar după titlurile scrierilor, numărul de ordine din volumul **Béla Bartók összegyűjtött írásai** (Scrierile adunate ale lui B.), vol. I., redactat de András Szöllösy, Budapest, Zeneműkiadó, 1966 (de ex.: **BÖI/18**).

La menționarea unor părți detașate din compoziții multipartite sau a unor piese din cicluri de compoziții, acestea se indică cu o cifră romană, respectiv arabă, despărțită de numărul de catalog printr-o

nica lui Ștefan Mărcuș (1886—1953). Cu acest prilej, B. a fost desenat de pictorul Alfred Maczalik (1888).

- 27.10. Recitalul lui B. la Beiuș, în sala de gimnastică a liceului român.
- 31.10. Al patrulea recital dat de B. la Cluj. În program, lucrări de Beethoven (*Sonata op. 10 nr. 2*), Brahms, Chopin, Debussy și B. (*Sz/64/2, 3, 5, 6*, din nou cu concursul lui Farkas, *Improvizații pe cîntece țărănești maghiare Sz 74, Sz 42/III—IV/16, 17, 8, 18, 28, 32, 39, 40, 41, Sz 57/?*, *Sz 39/5, Sz 47*).
- 20.11. B. își dă concursul la concertul Societății filarmonice din Satu-Mare, dirijat de Ferenc Hoffmann (1873—1946), interpretînd, între *Simfonia a V-a* de Beethoven și *Serenada* de Volkmann [?], lucrări de Scarlatti, Debussy și B. (*Sz 71/6—15, Sz 47/?*, *Sz 39/5, 10, Sz 45/?*, *Sz 49, Sz 56*).
- 22.11. Recitalul lui B. la Sighetul Marmăției, în Palatul culturii. În program, lucrări de Scarlatti, Beethoven (*op. 10 nr. 2*), Chopin, Debussy, Brahms, B. (*Sz 71/6—15, Sz 39/5, 10, Sz 49, Sz 55, Sz 47/3, Sz 45/1, Sz 56, Sz 43/1*).

1923

- ? Apare volumul *Volksmusik der Rumänen von Maramureș* de B., la München, Drei Masken Verlag.
- ? Apare la Budapesta culegerea de folclor a lui B. și Kodály, *Maghiari în Transilvania. Cîntece populare* (150 de melodii).

1923—1924

- ? În Ungaria, atacuri politice împotriva lui B. pentru relațiile sale prietenești cu românii și desele sale turnee de concerte în țara noastră. „Un partid politic” cere sancționarea sa administrativă; ministerul ordonă cercetări, care însă după un anumit timp se suspendă. Hubay se identifică cu acuzarea. (Cronologia acestor evenimente, în bună parte secrete, încă nu a fost stabilită.)

1924

- 21.3. Al doilea recital dat de B. la Timișoara (în Casinoul ofițerilor). În program, lucrări de pian de Scarlatti, Beethoven (*Sonata op. 10 nr. 2*), Debussy, Brahms, Chopin, B. (*Sz 71/6—15, Sz 55, Sz 42/III—IV/16, 17, 8, 28, 32, 40, 41, Sz 39/5, 10, Sz 56, Sz 43/1*).
- 22.3. Al doilea recital dat de B. la Oradea (în sala Cercului catolic). În program, lucrări de pian de Scarlatti, Debussy, Beethoven (*op. 10 nr. 2*), Brahms, Chopin, B. (*Sz 47, Sz 42/?*, *Sz 56, Sz 39/5, Sz 43/1*).
- 24.3. Recitalul lui B. la Lugoj. În program, lucrări de pian de Scarlatti, Beethoven (*op. 10 nr. 2*), Debussy, Brahms, Chopin, B. (*Sz 71/?*, *Sz 55, Sz 42/III—IV/?*, *Sz 39/5, 10, Sz 56, Sz 43/1*).